

Summary

Ostapenko T. A. Philosophical hermeneutics and its application as an example to «Rights, by which is the Little Russian people judged» in 1743. — Article.

This article analyzes the role and importance of the hermeneutic method of interpretation of the outstanding rights' monument — «Rights, by which is the Little Russian people judged» in 1743. It provides basic examples of the method of legal hermeneutics in the interpretation of the content of this legal act.

Keywords: hermeneutics, legal system, the codification of law, application of the law, the interpretation of law, «Rights, by which is the Little Russian people judged» in 1743.

УДК 341.01

О. В. Плотніков

ФРАГМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Однією з основних тенденцій розвитку міжнародного права на сучасному етапі є фрагментація, тобто утворення в рамках єдиної міжнародно-правової системи окремих півнезалежних правових режимів, що підвищує ризик конфлікту у правозастосуванні. Явище фрагментації та окремі його сторони активно досліджуються Комісією з міжнародного права ООН [1] та вченими, що займаються проблемами теорії міжнародного права [2; 3], однак при цьому розглядаються переважно фактичні данні, що свідчать про фрагментаційні тенденції розвитку міжнародно-правової системи, причини та наслідки фрагментації. Водночас недостатньо дослідженим залишається методологічний аспект проблеми, тобто механізм, за допомогою якого міжнародні актори впливають на міжнародно-правову систему, викликаючи життя явище фрагментації.

Питанням теорії та методології фрагментації міжнародного права присвятили свої дослідження такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. Ф. Кісліцина, К. Літлей, Е. Бенвеністі, Дж. У. Даунз, М. Діксон, М. С. Паулсена, П. Спіро та ін.

Мета статті — окреслити методологічні аспекти дослідження фрагментації міжнародного права.

Розглядаючи механізм фрагментації, необхідно брати до уваги той факт, що сучасне міжнародне право розвивається в умовах та під впливом глобалізації світової системи. В літературі явища фрагментації та глобалізації нерідко протиставляються. Зокрема, А. Ротфельд вказує, що відносини в сучасному світі визначаються, з одного боку, доцентровими процесами (глобалізацією та інтеграцією), а з іншого — відцентровими (фрагментацією та ерозією держав) [цит. за 4]. З такою позицією навряд чи можна погодитись. Фрагментація не є антитезою глобалізації, ці явища взагалі не можна зіставляти через різність у їхній природі. Навпаки, фрагментація є неминучим результатом глобалізації, однією з проблем, що нею породжуються. Як відзначив П. М. Дю-

пуї, «питання фрагментації міжнародного права є переважно доктринальним спором глобалізаційної ери» [5, 1], тобто фрагментація відбувається в еру глобалізації одночасно з нею.

Нормативна та інституційна інтеграція, що відбуваються на світовому рівні в процесі глобалізації, викликають те, що Т. Броуд назвав «інтеграційними тисками» (integration pressures) [6, 99]. Розуміючи потребу у глибшій інтеграції, учасники міжнародних відносин одночасно не бажають поступатися своїм суверенітетом на користь наддержавних інституцій, які цю інтеграцію забезпечують, а також здійснюють індивідуальні та колективні зусилля для захисту своїх правових систем від все більш імперативних міжнародно-правових впливів.

Сучасні міжнародні інституції здатні створювати зобов'язання для держав в силу повноважень, наданих ним статутними документами, навіть за відсутності прямої згоди держави на обов'язковість такого зобов'язання, прикладом чого можуть слугувати резолюції Ради Безпеки ООН, яким держави мусять підпорядковуватись в силу членства в ООН. Держави та наддержавні утворення не можуть відмовитись від виконання своїх міжнародних зобов'язань, а також від загальних обов'язків за міжнародним правом, встановлених його імперативними нормами, тому, в разі якщо держава з'ясовує невідповідність певного зобов'язання її інтересам, вона вдається не до прямої відмови від зобов'язання, а відмовляється від його виконання, мотивуючи це особливостями конкретної ситуації [7]. Такі дії є відповіддю на «інтеграційний тиск», яка дозволяє міжнародним акторам регулювати ступінь своєї участі в інтеграційних процесах.

Е. Бенвеністі та Дж. У. Даунз виділяють чотири основні стратегії, якими послуговуються держави для послаблення інтеграційних тисків. Такими стратегіями є: створення великої кількості вузьких угод, укладання угод з коротким часом дії або одноразовою дією, звуження повноважень створюваних угодами суб'єктів (наприклад, контрольних механізмів) та погроза виходу з «незручної» угоди або ініціювання її зміни [8, 602]. Очевидно, що кожна з цих стратегій тією чи іншою мірою сприяє фрагментації міжнародного права.

Глобалізація є результатом цілеспрямованих зусиль міжнародної спільноти по якісному перетворенню міжнародної системи з метою підвищення її ефективності для вирішення глобальних завдань. Фрагментація, в свою чергу, не є результатом спрямованих та скоординованих дій міжнародних акторів. Вона є результатом окремих їхніх дій, спрямованих на послаблення «інтеграційних тисків» та захист своєї правової системи від «посягань» з боку міжнародно-правової системи. Глобалізація нерідко розглядається державами як загроза суверенітету, який «звужується в результаті іноземних інвестицій, створення регіональних економічних організацій, підписання різноманітних угод» [9, 41]. Право виступає одним зі знарядь заходу державного суверенітету від впливу з боку міжнародної системи.

Можна виділити певні загальні тенденції, які, у світлі наявних доктринальних досліджень, можна назвати факторами фрагментації міжнародного права. Цей термін нерідко застосовувався у літературі, зокрема ним користу-

ються О. Ф. Кісліцина [10, 7] та К. Літлей [1, 262]. По відношенню до міжнародно-правової системи такі фактори можна поділити на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх факторів слід віднести сили, притаманні самій системі, що породжуються об'єднаними у систему елементами та групами елементів. Зовнішніми факторами слід вважати впливи середовища, в якому перебуває міжнародно-правова система [12, 9], тобто міжнародного правопорядку. Вперше подібний поділ застосував В. П. Даневський по відношенню до джерел міжнародного права [13, 44]. Водночас не можна ототожнювати джерела міжнародного права та сили, що його творять. Концепція В. П. Даневського застосовується нами до джерел міжнародного права по аналогії, а не через ототожнення джерел та факторів міжнародного права.

Більшість факторів фрагментації відносяться до групи зовнішніх, однак вплив внутрішніх та зовнішніх факторів для фрагментації має рівне значення, оскільки фрагментація стає можливою лише у випадках акумуляції внутрішніх та зовнішніх факторів. Особливістю зовнішніх факторів є також їхній двосторонній характер. Слід говорити не тільки про вплив міжнародного середовища на право, але й про зворотний вплив права на міжнародне середовище та його акторів, тобто зовнішні фактори міжнародного права в цілому та фрагментації міжнародного права зокрема слід розглядати ще й як способи взаємодії міжнародного права та міжнародного середовища.

К. Літлей виділяє наступні фактори фрагментації міжнародного права, що можна віднести до групи внутрішніх: відсутність централізованих органів, спеціалізація права, відмінності у структурі правових норм, наявність паралельних норм щодо одного й того ж самого предмета та конкуренція норм, розширення сфери охоплення міжнародного права та різних режимів його впровадження [11, 263].

Найважливішим з вказаних уявляється перший фактор, адже ключовою особливістю міжнародного права, яка зумовлює можливість його фрагментації, є відсутність єдиного центрального суб'єкта, повноважного створювати правові норми та здатного зобов'язати учасників міжнародних відносин ці норми виконувати. В національному праві роль зобов'язуючого суб'єкта відіграє держава, яка встановлює єдиний правовий режим на своїй території та доглядає за дотриманням національного права фізичними та юридичними особами. У міжнародному ж праві принципово відсутня можливість створення такого зобов'язуючого суб'єкта. На заваді стають принципи рівності та суверенітету.

Як відзначає М. Діксон, «у відносинах між державами небажане існування відносин правової зверхності...система міжнародного права мусить забезпечувати взаємодію юридично рівних суб'єктів, а не контролювати їх» [14, 2]. Такі «юридично рівні суб'єкти» не є і не можуть бути повністю незалежними та неупередженими у своїй міжнародній правотворчій діяльності. Кожна держава, вочевидь, прагне до кращого місця на міжнародній арені, застосовуючи для досягнення цієї мети всі наявні в неї засоби, в тому числі міжнародне право. Практично це означає, що кожна держава намагається мати якомога більше прав та менше обов'язків у порівнянні з іншими державами.

Розподіл прав та обов'язків між державами, що втілюється у міжнародному праві, відображає глобальні політичні процеси. Як відзначає Д. В. Грейг, міжнародне право не може існувати в ізоляції від політичних факторів у царині міжнародних відносин [15, 11]. Внаслідок цього міжнародне право більш подібне до національного приватного договірної права, ніж до національного публічного права. Поведінка держав на міжнародній арені подібна до поведінки членів спільноти, що намагаються домовитись з певних питань, спираючись на свою могутність та вплив. Слушною уявляється думка М.С. Паулсена, який описує міжнародне право як систему, що створюється, фактично, не правовими засобами, а волею держав [16, 1764].

Коментуючи цю думку М. С. Паулсена, П. Спіро відзначає, що міжнародне право не підтримується матеріальною силою, здатною вплинути на міжнародних акторів [17, 23]. Тим не менш ці актори, в тому числі держави, міжнародні організації і, що важливо, політичні діячі, змушені рахуватися з міжнародним правом як з незалежною системою, створеною не тільки їхньою волею, а узгодженою волею всіх учасників міжнародних відносин. Утворюється характерна для міжнародного права суперечність між волею окремих учасників міжнародних відносин, які прагнуть до необмеженості власних дій, та приписаними правами, а також усвідомленням учасниками потреби у правовому регулюванні міжнародних відносин в дусі компромісу.

Дж. Дж. Салмон песимістично констатує «недостатню згуртованість міжнародної спільноти, що відображається у його праві та існуванні різночитань відносно фундаментальних моментів, внаслідок чого зміст його концепцій часто опиняється менш захищеним, ніж у національному праві, що призводить до того, що правотворчий процес у міжнародному праві часто виявляється доволі відносним» [18, 5-6].

Наступну групу факторів фрагментації становлять такі, що пов'язані із розширенням міжнародного права та зростанням його спеціалізації. Таке розширення проявляється в двох аспектах. По-перше, збільшується обсяг правовідносин, що регулюються міжнародним правом. Під міжнародно-правове регулювання підпадають навіть окремі сфери внутрішньодержавного життя, що веде до відомого конфлікту міжнародного права та державного суверенітету. По-друге, збільшується кількість суб'єктів міжнародного права, наділених правами та обов'язками міжнародних акторів, що здатні впливати на розвиток міжнародного права або прямо його творити.

Таке збільшення виявляється як кількісним, так і якісним. Із розпадом двополярної системи міжнародних відносин у світі зростає кількість держав, що проводять самостійну зовнішню політику, а отже намагаються самостійно творити міжнародне право для власних потреб. Так само зростає кількість міжнародних організацій, схильних до створення власних міжнародно-правових режимів. Одночасно відбувається якісна зміна складу міжнародних акторів. Із прийняттям в 1986 році Конвенції про право міжнародних договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями міжнародні організації зайняли чільне місце у лавах суб'єктів міжна-

родного права. В доктрині все ширше обговорюються можливості надання міжнародної правосуб'єктності міжнародним неурядовим організаціям [19, 8], транснаціональним корпораціям та іншим «нетрадиційним» суб'єктам [20, 382]. Прямим результатом зростання кількості суб'єктів міжнародного права стає виникнення конкуруючих норм та конкуруючих режимів, між якими відсутня не тільки ієрархія, але навіть і недвозначні правила взаємодії.

Наслідком «проникнення міжнародного права у сфери, що раніше регулювалися виключно внутрішньодержавним правом та з потраплянням під дію міжнародно-правових норм все ширшого кола осіб» [21, 130], є розширення бази міжнародної правосвідомості як впливового фактора формування міжнародного права та збільшення кількості суб'єктів цієї правосвідомості. В результаті міжнародне право стає все менш гомогенним.

Ідеологічний чинник фрагментації цікавий тим, що його можна розглядати однаково як внутрішній та як зовнішній фактор. Розглядаючи міжнародну правосвідомість у статичному вигляді, можна констатувати простий брак єдності, який є передумовою фрагментації. Розглядаючи її у динамічному вигляді, можна встановити конфлікт правосвідомостей, який є активною рушійною силою фрагментації.

Необхідно підкреслити, що негомогенність міжнародної правосвідомості не є ані суто правовим, ані негативним явищем. Негомогенність виступає одним з проявів постмодерністської парадигми глобального розвитку, яка пов'язана «із затвердженням плюралістичної парадигми, відмовою від європоцентризму та етноцентризму, проголошенням принципу множинності, фрагментації культурної єдності, увагою до особистості та її внутрішнього світу, самовідновлюючим структурам, питанням ідентичності та ін.» [22, 98]. Новий тип глобальних відносин відзначається нестабільністю, нелінійністю та нерівномірністю. Відтак неминуче виникає фрагментованість будь-яких глобальних явищ, в тому числі і міжнародного права.

Брак єдності міжнародного права робить його уразливим для зовнішніх впливів, що викликають фрагментацію. Уявляється, що основним з таких зовнішніх чинників є конфлікт міжнародних акторів. Зовнішність цього конфлікту визначається тим, що він відбувається поза межами міжнародно-правової системи у царині міжнародного правопорядку та міжнародних відносин. Він точиться не тільки в правовій, але в усіх сферах міжнародної взаємодії.

Міжнародний конфлікт неможна розглядати як суто деструктивне явище. Навпаки, для міжнародної системи конфлікт — явище «природне та традиційне» [23, 179]. Скорочення кількості міжнародних збройних конфліктів в останні десятиріччя означає не зменшення конфліктного потенціалу міжнародної системи, а перетікання конфліктів з військово-політичної до економічної, культурної та правової сфер.

О. О. Мережко вказує на те, що формування міжнародного права як політичного інструменту залежить від усвідомлення завдань міжнародно-правової політики її творцями [24, 37]. Міжнародні актори можуть декларувати або навіть дійсно прагнути до єдності міжнародної правотворчості. Однак різність

їхніх правових філософій може призводити до різниці у баченні одних і тих самих міжнародно-правових завдань, потреб та феноменів.

Т. Р. Короткий та Є. Н. Шевчук відзначають, що «в силу особливостей правової психології та правових поглядів, відчуттів та емоцій, що її складають, міжнародна правосвідомість... у більшому ступені, аніж національне право, піддається релігійному впливу, що в теперішній час особливо проявляється у міжнародній правосвідомості ісламських держав» [21, 136]. Уявляється, що релігійний вплив на міжнародну правосвідомість є лише окремим випадком ідеологічного впливу. Міжнародне право, врешті-решт, пишеться людьми, що мають власні погляди на потрібне та необхідне у праві, на його завдання та цінності [25, 67].

На відміну від національного права, що створюється та реалізується одним актором на підставі єдиної концепції, концептуальні засади міжнародного права здатні змінюватись в залежності від політичної ситуації та відносин між державами. Щодо цього М. Діксон відзначає, що «правила в міжнародному праві створюються, переважно, державами або з власними цілями, або як засіб для полегшення функціонування організацій, членами яких вони є» [14, 3].

Іншим фактором фрагментації виступає свідоме маніпулювання міжнародно-правовими нормами із політичними цілями, що найяскравіше проявляється знов-таки у сфері захисту прав людини. Наразі в міжнародному праві складається небезпечна практика застосування прав людини в якості знаряддя для виправдання порушення не менш фундаментального принципу міжнародного права — принципу державного суверенітету. Втручання до Югославії, війни в Афганістані та Іраку, російсько-грузинська війна 2008 року створили небезпечні прецеденти ігнорування принципу державного суверенітету, який лежить в основі класичного міжнародного права. Пошук компромісу між принципом поваги прав людини та принципом державного суверенітету призвів до створення таких суперечливих концепцій, як «гуманітарна інтервенція» або «війна з тероризмом» [26-28], якими фактично маскується зневага «сильних держав» до приписів міжнародного права.

Ще одним доволі парадоксальним зовнішнім фактором фрагментації є створення наддержавних організацій. З одного боку, цей процес має всі ознаки глобалізаційного, з іншого боку, виникнення регіональних організацій сприяє регіоналізації міжнародного права та фрагментації. Так, наразі загальновизнане існування європейського права як особливої правової системи, що подекуди вступає у конфлікт з загальним міжнародним правом. Важливо відзначити, що європейське право сформувалося не миттєво, але пройшло тривалий шлях розвитку, відправною точкою якого слугувало усвідомлення європейськими державами єдності своїх інтересів спочатку в економічній та оборонній, а пізніше у політичній сфері.

На прикладі європейського права можна стверджувати, що «зародками» формування підсистем міжнародного права стають регіональні угоди з окремих питань, при укладанні яких передбачається можливість для подальшої регіональної інтеграції. При цьому конкретна спрямованість таких угод не віді-

грає помітної ролі, важливий сам факт усвідомлення державами певного регіону єдності своїх інтересів. Так, мусульманські держави створюють інтеграційні об'єднання на спільних релігійно-етичних засадах, африканські держави — необхідності вирішення політичних та соціальних проблем континенту, держави Південно-Східної Азії та Латинської Америки формують групи загальних економічних інтересів [докладніше див.: 29].

Об'єднання держав у регіональні блоки дозволяє ним успішно протистояти інтеграційним тискам шляхом створення «зручних» правових режимів у рамках блоків. Міжнародне право, особливо з огляду на багатополлярність сучасного світу, має все менше можливостей для впливу на сильні міждержавні об'єднання.

Акумуляція зовнішніх та внутрішніх факторів фрагментації міжнародного права створює замкнене коло, в якому окремі дії держав та міждержавних об'єднань поглиблюють ефекти фрагментації, що, у свою чергу, веде до послаблення внутрішніх зв'язків системи та дає суб'єктам міжнародного права нові можливості для застосування фрагментаційних стратегій. Водночас міжнародні актори навряд чи зацікавлені в руйнації існуючої системи міжнародно-правових зв'язків. Відповідно, протистояння цілої міжнародно-правової системи та окремих її акторів має закінчитися винайденням нового балансу між вимогами міжнародного права та суверенними правами держав.

Література

1. Фрагментация международного права: трудности обусловленные диверсификацией и расширением сферы охвата международного права / Организация Объединённых Наций // Доклад Комиссии международного права: пятьдесят седьмая сессия (2 мая — 3 июня и 11 июля — 5 августа 2005 года). — Нью-Йорк, 2005 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : untreaty.un.org/ilc/reports/2005/russian/chp11.pdf.
2. Колодкин Р. А. Фрагментация международного права? // Московский журнал международного права. — 2005. — № 2. — С. 38-61.
3. Поединок О. Р. Фрагментация международного права: проблема та можливі шляхи її вирішення // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. — О., 2008. — Вип. 34. — С. 314-323.
4. Войтович П. П. Основные тенденции развития международных отношений [Електронний ресурс] / П. П. Войтович. — Режим доступу : www.rusnauka.com/NPM_2006/Politologia/7_voytovichpp.doc.htm.
5. Dupui P. M. Un Debat Doctrinal à l'Ere de la Globalisation: Sur la Fragmentation du Droit International // European Journal of Legal Studies. — 2007. — N 1. — P. 1-19.
6. Broute T. Fragmentation(s) of International Law: Normative Integration as Authority Allocation // Sovereignty, Supremacy, Subsidiarity: The Shifting Allocation of Authority in International Law / T. Broute, Y. Shany (eds). — Oxford : Hart Publishing, 2008. — P. 91-110.
7. El-Shemy S. International law making problems of coherence and fragmentation: A summary of the Chatham House International Law discussion group meeting held on 23 March 2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.chathamhouse.org.uk/files/9135_i1230307.pdf.
8. Benvenisti E. The Empire's new clothes: political economy and the fragmentation of international law / E. Benvenisti, G. W. Downs // Stanford Law Review. — 2007. — Vol. 60, Iss. 2. — P. 595-631.
9. Синяков С. В. Феномен глобализации / С. В. Синяков, Е. Ф. Сластенко // Вісник Національного авіаційного університету. — 2009. — № 1. — С. 36-43.
10. Кислицина Н. Ф. Развитие системы международного права на современном этапе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Н. Ф. Кислицина; Рос. ун-т дружбы народов. — М., 2007. — 27 с.

11. Leathley C. An institutional hierarchy to combat fragmentation of international law: has the ILC missed an opportunity // *New York University Journal of International Law and Politics*. — 2007. — N 40. — P. 259-306.
12. Бастрькина О. А. Системообразующие связи внутреннего содержания права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / О. А. Бастрькина ; Волгогр. акад. МВД РФ. — Волгоград, 2006. — 28 с.
13. Мережко О. О. Теорія джерел міжнародного права // *Юридичний журнал*. — 2009. — № 1. — С. 40-49.
14. Dixon M. *Textbook on International Law* / M. Dixon. — Oxford : Oxford University Press, 2007. — 400 p.
15. Greig D. *International Law* / D. Greig. — London : Butterworths, 1976. — 944 p.
16. Paulsen M. The Constitutional Power to Interpret International Law // *Yale Law Journal*. — 2009. — Vol. 118. — P. 1762-1842.
17. Spiro P. *Wishing International Law Away* // *Yale Law Journal Online*. — 2009. — N 119.
18. Salmon J. J. Some Observations on Characterization in Public International Law // *Cassese A. UN Law/ Fundamental Rights: Two Topics in International Law*. — Alpen aan der Rijn : Martinus Nijhoff Publishers, 1979. — P. 3-21.
19. Подшибякин С. А. Правовой статус международных неправительственных организаций : монография / С. А. Подшибякин. — М. : Юрлитинформ, 2006. — 127 с.
20. Вельяминов Г. М. *Международное экономическое право и процесс* : учебник / Г. М. Вельяминов. — М. : Волтерс Клувер, 2004. — 477 с.
21. Короткий Т. Р. *Международное правосознание на рубеже тысячелетий* / Т. Р. Короткий, Е. Н. Шевчук // *Международное право после 11 сентября 2001 года* : сб. науч. ст. / под ред. М. Ф. Орзиха, М. Е. Черкеса. — О. : ФЕНИКС, 2004. — С. 129-139. — (Б-ка журн. «Юридический вестник»).
22. Оборотов Ю. М. *Юридичний образ постмодерну* // *Наукові праці Одеської національної юридичної академії: історія та сучасність* : зб. наук. ст. / за ред. С. В. Ківалова. — О. : Юрид. л-ра, 2002. — Т. 1. — С. 97-103.
23. *Юридическая конфликтология* / под ред. В. Н. Кудрявцева. — М. : Изд-во Ин-та государства и права РАН, 1995. — 316 с.
24. Мережко А. А. *Наука политики международного права: истоки и перспективы* / А. А. Мережко. — К. : Юстиниан, 2009. — 144 с.
25. Анцелевич Г. О. *Міжнародне право : підручник* / Г. О. Анцелевич, О. О. Покрешук — К. : Алерта, 2003. — 424 с.
26. Дрёмин В. Н. *Борьба с международным терроризмом в контексте прав человека* // *Международное право после 11 сентября 2001 года* : сб. науч. ст. / под ред. М. Ф. Орзиха, М. Е. Черкеса. — О. : ФЕНИКС, 2004. — С. 71-82. — (Б-ка журн. «Юридический вестник»).
27. Ярмак В. Х. *Теракты 11 сентября — удар по международному праву* // *Международное право после 11 сентября 2001 года* : сб. науч. ст. / под ред. М. Ф. Орзиха, М. Е. Черкеса. — О. : ФЕНИКС, 2004. — С. 262-264. — (Б-ка журн. «Юридический вестник»).
28. Ладыненко П. А. *Виды вооружённых конфликтов и применимое к ним право* // *Альманах международного права*. — 2009. — № 1. — С. 136-150.
29. Плотников А. В. *Изменение баланса сил на международной арене в XXI веке: последствия для международного права* // *Альманах международного права*. — 2010. — № 2. — С. 106-116.

Анотація

Плотников О. В. Фрагментация международного права: методологический аспект. — Статья.

У статті розглядається механізм фрагментації міжнародного права в умовах глобалізації світової системи. Демонструється роль та основні стратегії поведінки суб'єктів міжнародного права в процесі його фрагментації, розкривається поняття та зміст факторів фрагментації.

Ключові слова: фрагментація міжнародного права, глобалізація, міжнародно-правова система, фактор фрагментації, механізм фрагментації міжнародного права.

Аннотация

Плотников А. В. Фрагментация международного права: методологический аспект. — Статья.

В статье рассматривается механизм фрагментации международного права в условиях глоба-

лизации мировой системы. Демонстрируется роль и основные стратегии поведения субъектов международного права в процессе его фрагментации, раскрывается понятие и содержание факторов фрагментации.

Ключевые слова: фрагментация международного права, глобализация, международно-правовая система, фактор фрагментации, механизм фрагментации международного права.

Summary

Plotnikov O. V. Fragmentation of international law: methodological aspect. — Article.

The article considers the mechanism of fragmentation of international law under the conditions of globalization of the world system. The article demonstrates the role and primary strategies of the subjects of international law within the framework of its fragmentation, defines and explains the notion of factors of fragmentation.

Keywords: Fragmentation of international law, globalization, international legal system, factors of fragmentation, mechanism of fragmentation of international law.

УДК 342.728:303.71

Д. Є. Волкова

СТАТИСТИЧНИЙ МЕТОД У КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ (НА МАТЕРІАЛАХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ)

Розвиток науки конституційного права вимагає постійних новацій, в тому числі у сфері методології конституційно-правових досліджень. Значна кількість методів, яка використовується наукою конституційного права, запропонована теорією права і апробована в усіх галузях правової науки. Це відноситься до порівняльного, історичного методів, методів індукції, дедукції, системного аналізу, синтезу. Навряд чи можна знайти ґрунтовне дослідження з правових проблем, у якому не було б застосовано цих методів.

Додатково кожній галузі правознавства притаманні також і методи, які традиційно не використовуються іншими галузями. Одним із таких методів є статистичний метод. Його активно застосовують фахівці з цивільного права, кримінального права, адміністративного права — мабуть і все, за поодинокими виключеннями.

Проблема полягає в тому, що юристи звикають до певного «стандартного» набору методів і майже не прагнуть використовувати «незвичну» методологію. Це меншою мірою стосується юристів-практиків. Вони за родом роботи рідко обмежуються практичним застосуванням норм тільки однієї галузі права. Адже реальні, життєві обставини, що регламентуються нормами права, є зазвичай більш складними, ніж теоретичні конструкції. А ось дослідники зосереджують свою увагу в межах певної галузі права значно частіше. Це стосується і статистичного методу.

У цій статті розглядається якраз ілюстрація до останнього прикладу. Справа в тому, що наука конституційного права залишається осторонь застосування статистичного методу (певним виключенням є тільки статистика конститу-